

Forgács Balázs

KÁOSZ VAGY REND A GERILLA-HADVISELÉSBEN?

„Ha békét akarsz, értsd meg a háborút, különösen a gerilla- és a felforgató háborút.”¹ Liddell Hart intése mindennap aktuális, ugyanis nem telik el hét, sőt néha nap sem anélkül, hogy a híradások ne említenének meg valamilyen fegyveres konfliktust a világból. Ezeket természetesen nem egyenlő hangsúllyal emelik ki a hírműsorokban, hiszen a házántól távolabb eső területeken folyó harcok kisebb érdeklődésre tartanak számot, mint azok, amelyek földrajzilag közelebb zajlanak. Hasonló a helyzet azokkal a konfliktusokkal, amelyeknek – ha csak közvetett módon is – magyar katonák is részesei, akik békemissziókat sokszor nem a legbékésebb körülmények között teljesítik. A fegyveres konfliktusok egyik legfontosabb jellemzője természetesen magának a konfliktusnak az intenzitása, ami fontos válogatási szempontot ad a hírműsorok szerkesztőinek, de ennek alapján különböztethetjük meg változatait a tűzpárbajtól egészen a háborúig.

A hidegháború befejeződése után elmondható, hogy globális méretű konvencionális háború² kitörésének lehetősége minimálisra csökkent. Ezzel együtt nem csökkent a regionális konfliktusok száma és intenzitása, amelyek közül a legtöbb a nem-konvencionális háborúk sorát gyarapítja. A fegyveres konfliktusok megjelenési formái már a hidegháború kezdeti időszakában igen intenzív fejlődésen mentek, sőt mennek a mai napig is keresztül: hatott ezekre a konfliktusokra az adott hadviselő felek kultúrája, a haditevékenységek földrajzi közege, a harcoló felek anyagi erőforrásai. A nem-konvencionális háborúk egyik gyakori tapasztalata, hogy a szembenálló felek között nem beszélhetünk erőegyensúlyról: aszimmetria figyelhető meg mind fegyverzetben, mind anyagi, mind személyi erőforrásokban. Az egyenlőtlenség kihat mindenre, ami a háborúval kapcsolatos, többek között a fegyveres küzdelem és a háború megvívásának módjára is. A hátrányban levő gyengébb hadviselő fél, elemi érdekétől vezérelve, merőben más módon harcol a nálánál jóval erősebb ellenfél ellen, hiszen jól tudja, azonos típusú „megmérgettetés” esetén esélye sem lenne legyőzni ellenfelét.

Az ilyen harceljárásokat nem a hidegháború szülte, bár kétségtelen, hogy mind elméletében, mind gyakorlatában talán ekkor fejlődött a legnagyobbat az aszimmetrikus hadviselés. A hadviselésnek e fajtája igen sokféle elnevezéssel jelenik meg a témával foglalkozó szakirodalomban: a szerzők emlegetnek irreguláris csapatokkal megvívott háborút, gerillaháborút, partizánháborút, népi felszabadító háborút, sőt terrorizmust is. Mind-

¹ B[asil]. H. LIDDELL HART: *Stratégia*, ford. Soproni András, Európa, Budapest, 2002, 550.

² Ágh Attila a modern háborúkat négy kategóriába sorolta: konvencionális háború (amely jogi aktussal kezdődik és végződik), nem-konvencionális háború (amelyet jogi aktusok nem jellemeznek, de nagy hadműveleteket feltételez), destabilizációs konfliktus (amely a társadalmi rend felbomlásztására irányul), anómiás konfliktus (amelyet az öncélú erőszak jellemez). Lásd ÁGH Attila: *Konfliktusok, háborúk*, Zrínyi Katonai, Budapest, 1989, 178–190.

egyiknek lényege a háborús erőszak. Felfedezhetünk viszont számos azonosságot a más-más néven emlegetett, politikai célból végrehajtott erőszak-érvényesítési formák között. Abban, hogy melyik kifejezés a pontosabb ebben a terminológiai vitában, nem kívánunk állást foglalni, csupán csak arra szeretnénk rávilágítani, hogy korunk egyik legmeghatározóbb hadviselési formája, bár sokféle változatban jelentkezik, hadtudományi és hadelméleti szempontból azonos elméleti bázisra épül, szabályszerűségei, alapvető jellemvonásai vannak. Ezek a konkrét források nem csupán a múlt század termékei, hanem esetenként évszázadokkal korábbra nyúlnak vissza.

Háború és hadikultúrák

Minden modernkori fegyveres konfliktus vizsgálatakor – követve az egyetemes hadelmélet módszertanát – legcélszerűbb a 19. század egyik legnagyobb katonai teoretikusának, a porosz Carl von Clausewitznek *A háborúról (Vom Krieg, 1832)* című munkájából kiindulni.³ Clausewitz a háborút erőszak alkalmazásaként fogalmazta meg, amelynek célja, hogy ellenfelünket akaratumk érvényesítésére kényszerítsük.⁴ Megjegyzendő, hogy a közvéleményben széles körben elterjedt, szintén Clausewitztól származó, a háború definíciójának vélt meghatározás, mely szerint a háború a politika folytatása más eszközökkel, arra utal, hogy a háborúk vizsgálatakor milyen vizsgálati rendszerben kell megközelíteni a kérdést. Tulajdonképpen minden fegyveres küzdelem politikai célt feltételez a háttérben, így a fegyveres küzdelem a politikai akarat megvalósításának eszköze. A definícióból kiindulva igen könnyen lehet tipizálni a háborúkat, hiszen nincs más feladat, mint megnézni, hogy az egyik fél az általa végrehajtott akaratervényesítéshez milyen eszközöket és hogyan használt fel. Ez tükröződik Clausewitz idézett munkájához a szerző által írt Értesítésben is. Eszerint:

[... a] háború kettős jellegéből folyóan célunk vagy az ellenség leverése, hogy politikailag védekezésre képtelenné tegyük, és nekünk tetsző békére kényszerítsük, vagy csupán bizonyos területek meghódítása az ellenfél országának határán, hogy megtartsuk, illetve a békekötésnél ütőkártyaként játsszuk ki.⁵

Ebből kiindulva a modern hadelmélet két fő fajtáját különbözteti meg a háborúknak: az egyik a megsemmisítést tűzi ki stratégiai célul, míg a másik célja az ellenség kifárasztása. Másként fogalmazva, jól elkülöníthető egymástól a megsemmisítés és a korlátozott cél, amelyet ma direkt és indirekt hadviselésnek nevezünk. Tanulmányunk szempontjából az *indirekt hadviselés* elméleti forrásainak, és az abban szereplő eszközrendszer feltárása fontos, hiszen korunk aszimmetrikus háborúiban ez a hadviselési forma jelentkezik a gyengébb fél oldalán, s ez határozza meg a nagyobbik fél tevékenységét is.

³ Carl von CLAUSEWITZ: *A háborúról*, I–II., ford. Réczey Ferenc, Zrínyi, Budapest, 1961–1962.

⁴ *Uo.*, I., 37.

⁵ *Uo.*, I., 29.

Az indirekt hadviselés egyik legelső írott forrása Morus Tamás *Utópiájának* a sehol-szigetiek hadügyéről írott részében található.⁶ Morus ebben a fejezetben a kifárasztás konkrét módszereit is leírja: a célok között szerepel az ellenség vezetőinek likvidálása, az ellenfél megosztása; eszközei pedig a gazdasági nyomásgyakorlás, a zsoldosok felfogadása (inkább ők pusztuljanak a saját katonák helyett) és a szövetségeseikkel megvívott háború. A felsorolt eszközökből kitűnik, hogy az indirekt hadviselés az ellenfél kifárasztása érdekében nem csak katonai eszközöket használ.

Az indirekt hadviselést a 20. században Liddell Hart *Stratégia* című könyvében tárta fel. Ez a hadviselési mód igen változatos formában jelentkezhet a fegyveres konfliktusokban, a hadviselő fél kultúrájától, pontosabban fogalmazva hadikultúrájától függően.⁷ A magyar hadtudományi gondolkodásba az 1990-es évek végén, Kovács Jenő által bevezetett *hadikultúra* fogalmán⁸ belül az indirekt hadviselés körébe tartozik az anyagcentrikus és a gerilla-hadviselés hadikultúrája.⁹ Az aszimmetrikus háborúban ez utóbbi jelentkezik.

A gerilla-hadviselés hadikultúrájának tárgyalásakor annak alapvető megjelenési formái, tulajdonságai közül Kovács a következőket emelte ki: nem mindig folyamatos a fegyveres küzdelem; alapfeltétele a népi támogatottság; fontos szerepe van a harcot irányító politikai vezérnek, aki adott esetben a katonai parancsnok tisztségét is betöltheti. A gerillacapatok fegyveresei önkéntesek, fegyelmük általában laza. A gerillaharc taktikai szinten a meglepetésszerű, gyors támadásokra épít, melyeknek elsődleges célja nem az ellenség megsemmisítése, inkább annak folyamatos nyugtalanítása, zaklatása. A gerillaharcok igen gyakran az elhúzódozó háborúban jelentkeznek, melyek során a gerillacapatokból kialakulhat egy reguláris hadsereg is, amelynek stratégiai célja már nem az ellenfél kifárasztása, hanem annak megsemmisítése – akárcsak a mozgáscentrikus hadikultúrájánál. A gerilla-hadviselés hadikultúrájának felvázolásakor a katonatudós egyetlen állásfoglalásával lehet talán csak vitatkozni: Kovács Jenő szerint a gerilla-hadviselésnek jellegéből fakadóan nincsenek olyan egyértelmű ismertető jegyei, jellemvonásai és rendező elvei, mint akár a mozgás-, akár az anyagcentrikus hadikultúrájának. A továbbiakban azonban éppen ennek ellenkezőjét igyekszünk bemutatni.

A gerilla- (partizán-) elmélet 1945-ig

A gerilla-hadviselés elmélete először a napóleoni háborúk korában, illetve az azt követő időszakban jelent meg az európai hadtudományi és politikai gondolkodásban.¹⁰ Az irre-

⁶ MORUS Tamás: *Utópia*, ford. Kardos Tibor, Európa, Budapest, 1989, 111–122.

⁷ Lehet *mozgáscentrikus, anyagcentrikus és gerilla*. A különbség abban rejlik, hogy a mozgáscentrikus a fegyveres erők nagyméretű haditevékenységével számol, az anyagcentrikus a gazdasági eszközöket részesíti előnyben, míg a gerilla az ellenfél pszichológiai tartását akarja megtörni. Bővebben lásd FORGÁCS Balázs: *Háború és hadikultúrák*, Új Honvédségi Szemle 2002. október, 130–139.

⁸ Hadikultúra: „a hadviselést érintő katonai, szellemi és anyagi értékek azon összessége, amely az ellenség erőinek felbomlasztásának, illetve a saját csapatok megőrzésének alapirányát jelöli meg”. KOVÁCS Jenő: *Magyarország katonai stratégiája (Komplex kutatási téma)*, II., kézirat, Budapest, 1995, 17–18.

⁹ Kovács Jenő a direkt hadviselés megjelenését a mozgáscentrikus hadikultúrában mutatta ki. A mozgáscentrikus hadikultúráról lásd bővebben *Uo.*, II., 22–26.

¹⁰ Lásd Carl SCHMITT: *A partizán elmélete* = *Uő.*: *A politikai fogalma*, szerk. és ford. Cs. Kiss Lajos, Osiris – Pallas Stúdió – Attraktor, Budapest, 2002, 103–173.

guláris harcmodort alkalmazó spanyol gerillák vagy az orosz partizánok sikeres harcai az Európában addig legyőzhetetlennek tartott francia csapatokkal szemben az addigi hadviselési formáktól markánsan eltérő hadviselésre utaltak. Azonos tapasztalatok mutatkoztak: a franciák könnyedén legyőzték a velük szemben nyílt csatát vállaló reguláris csapatokat, mert azok harceljárásaihoz képest fölényben voltak. Nem így volt azonban az irreguláris csapatokkal, amelyek az eddigi tapasztalatoktól eltérően, merőben más eszközökkel és eljárásmoddallal harcoltak a betolakodók ellen. Soha nem vállaltak nyílt összecsapásokat Napóleon katonáival, inkább lesből csaptak le a meglepett és a sorozatos támadások miatt morálisan is egyre inkább hátrányba kerülő franciákra. Sokszor az sem volt azonosítható, hogy kikkel állnak szemben a franciák (hiszen a gerillákat az egyszerű lakosságtól a fegyveren kívül semmi nem különböztette meg), és az sem, hogy a gerillák hol csapnak le ismét. Általában a fő tevékenységi területük a vidék volt, azon belül is a nehezen megközelíthető földrajzi helyeken volt meghatározó jellegű a gerillaharc: a nehezen járható terep jó búvóhely volt, ahonnan szabadon lehetett megszervezni a következő támadásokat.

A kérdéskörrel a korszak vezető hadtudományi gondolkodói foglalkoztak a kérdéssel: sok más mellett a poroszok közül Clausewitz¹¹ és Gneisenau,¹² az oroszok közül pedig Davidov.¹³ Clausewitz említett művében öt feltételhez köti a népi háború sikerességét:

1. a háború az ország belsejében folyjék; 2. egyetlen balsiker ne döntse el; 3. a hadszíntér területe nagy legyen; 4. a nép beállítottsága ezt a háborút támassza alá; 5. az ország átszegdelt és a hegyek, az erdők, a mocsarak vagy a földművelés jellege révén, nehezen járható legyen.¹⁴

Ez a felsorolás lényegében napjainkig igaz minden irreguláris háborúra, bárhol is következnek az be a világban.

A 19. század első felében az elmélet tovább fejlődött, amikor Európában a Szent Szövetség, illetve a Négyes Szövetség próbálta fenntartani a status quót. Az elnyomott népek nemzeti érzése sokszor felkelésekbe, majd szabadságharcokba torkollott. A felkelések vezetői tisztában voltak azzal, hogy támogatóik hátrányban vannak a rendszer jól kiképzett, reguláris csapataival szemben, ezért sokszor gerillák módjára harcoltak a megszállók ellen. A harcok színtere már nemcsak a vidék volt, hanem az egyre növekvő lélekszámú városok is: a felkelők barikádokkal nehezítették a reguláris katonaság mozgását, a városok házai közt elrejtőzve csaptak le rájuk. A városi gerillaharcmodor Franciaországtól Itálián át Kelet-Európáig megjelent. Ez a folyamat hatott Marx és Engels hadelméleti munkásságára is, akiknek az érdeklődését gyorsan felkeltette a kis népek elnyomóikkal szemben vívott harcának e sajátos-

¹¹ Carl von CLAUSEWITZ: *A fegyveres nép = Uő.: A háborúról*, II., 279–285. A porosz katonai teoretikus foglalkozik az irreguláris hadviselés formájával, ám némi ellenérzés érezhető ki soraiból a nép felfegyverzését illetőleg, de elismeri annak lehetőségét.

¹² August Wilhelm Anton von GNEISENAU: *A népfelkelés eszméjéről = Válogatás burzsoá hadtudományi írásokból*, szerk. Kocsis Bernát, Zrínyi Katonai, Budapest, 1985, 111–115. Gneisenau is távolságtartással közeledik a nép felfegyverzésének lehetőségéhez, de kiemeli annak hatékonyságát.

¹³ Denisz Vasziljevics DAVIDOV: *A partizánháborúról = Válogatás burzsoá hadtudományi írásokból*, 131–138.

¹⁴ CLAUSEWITZ: *A háborúról*, II., 280–281.

sága. Ők ezt párosították forradalom-elméletükkel,¹⁵ ahol – nézetük szerint – a felkelt munkásság a városokban barikádokat építve vívja meg harcát kizsákmányolóikkal szemben, harcuk színtere a város, ideológiai hátterük pedig a formálódó kommunizmus. Marx és Engels figyelme koruk minden fegyveres konfliktusára kiterjedt: a 19. század közepének küzdelmeit tanulmányozva állapította meg Engels a következőket:

Egy olyan népnek, amely függetlenségét akarja kivívni, nem szabad a szokásos harci eszközökre szorítkoznia. Tömegfelkelés, forradalmi háború, gerillák mindenütt, ez az egyetlen eszköz, melynek segítségével egy kis nép egy nagyobbal elbánhat, melynek segítségével egy kevésbé erős hadsereg ellenállhat az erősebbnek és jobban szervezettnek.¹⁶

Az idézett szöveg egyike azoknak a megállapításoknak, melyekre alapozva Marx és Engels követői szintén baloldali ideológia mentén igyekeztek elméleteik és ideológiájuk igazolására alkalmazni az irreguláris hadviselést.

Az irreguláris háború elméletére az egyik legnagyobb hatást kétségtelenül Vlagyimir Iljics Lenin tette, aki továbbfejlesztette Marx és Engels hadtudományi téziseit. Lenin az államhatalom megragadásához elengedhetetlennek gondolta a fegyveres harcot, az *Állam és forradalom* című munkájában úgy vélte, hogy az állam felváltásához erőszakos forradalom, felkelés kell.¹⁷ A fegyveres harc egyik fő megjelenési formájának a partizánháborút látta. Szerinte az 1905-ös moszkvai felkelés „új barikádtaktikát teremtett. Ez a taktika a partizánháború taktikája volt.”¹⁸ A partizánok taktikájához megfelelő szervezetet kell kialakítani: minél több rendkívül kicsi (néhány főből álló), nagyon mozgékony csoportot kell szervezni – ezeket tömegesen kell alkalmazni, lehetőség szerint országszerte, de mindenképpen a párt irányítása és vezetése alatt.¹⁹ Lenin fontosnak tartotta kiemelni, hogy a fegyveres felkelés során nem csupán az ellenséges fegyveres erők ellen kell harcolni, hanem indirekt módon az ellenséges polgári és katonai vezetők elleni terror is szükséges a győzelemhez. Ezen a ponton emeli be a katonai erőszakot a belpolitikai életbe, és a partizán (gerilla) elméletét itt ötvözi a már Morusnál is fellelhető elemekkel. Az indirekt harc másik fontos eszköze Lenin szerint az ideológiai harc: amellett, hogy meg kell nyerni a lakosság szimpátiáját a felkelés támogatására, ezt az ellenséges rendszer bomlasztását szolgáló politikai leleplező hadjáratnak is kísélnie kell, mert ez „az ellenséges rendszer bomlasztásának egyik leghatalmasabb eszköze, amellyel eltántoríthatjuk az ellenségtől alkalmi vagy ideiglenes szövetségeseit, ellenségeskedést szíthatunk és bizalmatlanságot kelthetünk az önkényuralmi hatalom állandó részesei között”.²⁰ Az, hogy

¹⁵ Lásd *Munkásmozgalom-történeti lexikon*, főszerk. Vass Henrik, Kossuth, Budapest, 1972, 156–157, 441–442; *Filozófiai kislexikon*, főszerk. Szigeti Györgyné, Kossuth, Budapest, 1972, 265–269, 353–356.

¹⁶ Friedrich ENGELS: *A piemontiak veresége* = MARX–ENGELS Művei, VI., Kossuth, Budapest, 1962, 376.

¹⁷ Vlagyimir Iljics LENIN: *Állam és forradalom* = LENIN Összes művei [továbbiakban: LÖM], XXXIII., Kossuth, Budapest, 1965, 1–111.

¹⁸ Vlagyimir Iljics LENIN: *A moszkvai felkelés tanulságai* = LÖM XIII, 366.

¹⁹ *Uo.*

²⁰ Vlagyimir Iljics LENIN: *Mi a teendő?* = LÖM VI, 48.

Marx, Engels²¹ és Lenin a hatalom fegyveres megszerzésének egyik legfontosabb eszközének a partizánháborút látta, óriási hatással bírt a 20. század baloldali fegyveres mozgalmaira. Lenin – Engels munkássága nyomán – a felkelés szabályait is megfogalmazta: a sikerhez határozottság és állhatatosság, türelő, támadó fellépés, meglepetésszerű támadások kellene. Ezeket úgy kell végrehajtani, hogy a siker folyamatosan garantált legyen, mert ezzel lehet elérni és megőrizni az „erkölcsi fölényt”.²² Ázsiától Afrikán át Közép- és Dél-Amerikáig az indirekt hadviselés irreguláris formája vált az egyik legmeghatározóbb hadviselési formává.

Mielőtt azonban azt gondolnánk, hogy a 19. század második felétől kezdve az irreguláris háború csakis és kizárólag a baloldali mozgalmak eszköze volt, meg kell említeni Thomas Edward Lawrence (közismertebb nevén Arábiai Lawrence) hatását erre a hadviselési formára. Az I. világháború idején az Arab-félszigetről kibontakozó törökellenes arab lázadás és felkelés legendás vezetőjeként felismerte az arabok és a velük szemben álló törökök gyengéit és erőnyeit, s ennek megfelelően, a gerillaháború eszközeit alkalmazva és a reguláris brit csapatokkal szorosan együttműködve dőlt meg a törökök uralma a Közel-Keleten. A *bölcsesség hét pillére* (*Seven Pillars of Wisdom*, 1919–1922) című monumentális alkotásában jól megfigyelhetők az arab gerillák által, érdekeik érvényesítésére alkalmazott eszközök.²³

Lawrence, miután felmérte a körülményeket, megállapította, hogy a török haderő elleni direkt, frontális támadás nem vezethet sikerre. Ezért az indirekt hadviselés eszközeit alkalmazta az ellenség legyőzésére: állandó rajtaütésekkel folyamatosan zaklatta a törököket, akik amellettt hogy veszteségeket is szenvedtek, a folyamatos készenlétben szellemileg és fizikailag is a kimerültség határára kerültek; a portyázásokkal és a végrehajtott rombolásokkal (vasút, hidak) veszélyeztették a török utánpótlási vonalat; a sajtó, a propaganda segítségével Lawrence morálisan erősítette saját, illetve gyengítette az ellenség harcosait; a hadszíntér lakosságának bizalmát megnyerve biztos információkkal bírt a törökökről, míg azok egy szinte láthatatlan ellenség ellen küzdöttek. Lawrence jól tudta, hogy csupán az arabok felkelése nem vezet el a győzelemig, erre az irreguláris hadviselést ő sem tartotta képesnek – ezért hangsúlyozta, hogy a felkelőknek a térségben harcoló brit csapatokkal együttműködve, a brit hadvezetésnek alárendelve kell tevékenykedniük.

Az arab lázadók harca nem bontakozhatott volna ki Feiszál szír herceg vezetése nélkül, akit integráns személyiségjegyei alkalmassá tettek a mozgalom politikai vezetésére és egybentartására.²⁴ Az ő személyisége teremtette meg azt a társadalmi bázist, amit az arabok szabadságának ideológiájával kovácsoltak egybe (megszüntetve ezzel az arab törzsek közötti, szinte állandó konfliktusokat), és ami a felkelés sikerének egyik alapfeltétele volt.

Ez a háború nemcsak az erőszak alkalmazása miatt tekinthető indirektnek, hanem a helyszíne miatt is: „Egyes angolok, Kitchenerral az élükön, abban a hiszemben voltak,

²¹ Engelsnél a forradalmi harc elmélete jelentősen módosult, amennyiben a barikádharcoktól élete végére eljutott a parlamentáris harc eszközéig is. Bővebben lásd Alekszej Ivanovics BABIN: *Engels katonaelméleti nézeteinek kialakulása és fejlődése*, Zrínyi Katonai, Budapest, 1980.

²² Vlagyimir Iljics LENIN: *Egy kívülálló tanácsai* = LÖM XXXIV, 382.

²³ Thomas Edward LAWRENCE: *A bölcsesség hét pillére*, I–II., ford. Schöpflin Aladár, Révai, Budapest, 1935.

²⁴ Vö. *Uo.*, I., 87–88, 121–123.

hogy az arabok lázadása a törökök ellen képessé teszi Angolországot, hogy mialatt Németországgal harcol, egyidejűleg legyőzze annak szövetségét, Törökországot.”²⁵ Az indirekt irányok kiválasztása megfigyelhető a felkelők célpontjait vizsgálva is: az Akaba elleni támadás kivitelezése során nem a leginkább valószínűsíthető irányból, a tenger felől támadták meg a stratégiaiilag fontos helyen fekvő várost, hanem a sivatag felől.²⁶ Lawrence és a felkelők célja először nem a törökök direkt módon való kiűzése volt Arábiából, hanem éppen az ott tartásuk, hiszen tudták, hogy így sokkal nagyobb veszteségeket lehet nekik okozni mind morálisan, mind anyagilag, mind emberéletben.

A 20. század második világhégésében is megjelent az irreguláris hadviselés. A Szovjetunió, Jugoszlávia, Franciaország és Kína területén kibontakozó partizánharcok sora ismételtel bizonysította ennek a hadviselési formának a létjogosultságát. A partizánharcok ugyan önmagukban nem voltak elegendők a németek vagy japánok legyőzésére, de nélkülözhetetlen segítséget nyújtottak ahhoz. Fontos változásoknak is szemtanúi lehettünk: míg addig az irreguláris harcosokat segítő reguláris csapatok és a felkelők mozgalma között laza katonai kapcsolat volt, a II. világháborúban bizonyos területeken megtörténtek az első kísérletek az addig irreguláris csapatok regulárisra való átszervezésére. Nagy jelentőségű felismerés volt ez, hiszen így a mozgalmak másoktól függetlenül is képesek voltak egy háború győztes befejezésére. Ez volt tapasztalható Tito vezetésével Jugoszláviában és Mao Kínájában is, de a Szovjetunió területén is szerveztek nagyobb partizánalakulatokat, melyek jellege erőteljesen hasonlított a reguláris csapatokéra. Ez a fejlődés vitte sikerre a későbbiekben azokat a függetlenségi mozgalmakat is, melyekben a gyarmatosítók ellen harcoló, kezdetben szervezetlen irreguláris csapatok egyes részei reguláris csapatokká váltak. Ez azonban igen fontos változást okozott a harcéljárásokban is: amíg addig a fegyveres akaratérvényesítés indirekt eszközei domináltak a fentebb említett mozgalmakban, ezután a reguláris csapatok megszervezése feltételezte a direkt akaratérvényesítés megjelenését is – azaz változás történt a haditevékenységekben is.

Ebben az időszakban az irreguláris háború teoretikusainak írásaiban egyre nagyobb hangsúlyt kap egy nehezen megközelíthető, jól álcázható, adott esetben jól védhető és minél nagyobb kiterjedésű bázisterület. A hadviselő felek mozgékonyasága ugyanis megnőtt, a repülőgép pedig addig nem látott mélységben képes fenyegetni az ellenfelet. Az irreguláris csapatok bázisai nem csupán a támadások kiindulópontjai, hanem az új egységek szervezésének, a csapatok pihentetésének, az utánpótlás biztosításának is helyszínei lettek. Különösen fontos kérdés ez egy elhúzódó háború esetén, és a tapasztalatok azt mutatták, hogy a hosszantartó konfliktusok maradnak jellemzők a hadviselésben.

Legmarkánsabban ezek a kérdések a kínai kommunisták vezérének, Mao Ce-tungnak hadtudományi munkáiban mutatkoznak meg. Az 1927-től vívott polgárháború, majd a világháború alatt a japánok ellen vívott harcok tapasztalatait összegezve Mao tovább mélyítette az irreguláris hadviseléssel kapcsolatos hadtudományi nézeteket. Kiemelte, hogy reguláris erők, a kínai Vörös Hadsereg és a partizánerek együttműködése nélkül nem le-

²⁵ *Uo.*, I., 2.

²⁶ Lásd *Uo.*, I., 257.

het sikeres háborút vívni. A hasonlatokat igen kedvelő kínai pártvezér az emberi test két karjához hasonlította a reguláris és az irreguláris csapatokat.²⁷ Mao jól látta, hogy a japánok elleni harc hosszú ideig fog tartani, hiszen a kínaiaknak először meg létre kell hozniuk azokat a fegyveres erőket, amelyek sikeresen vehetik fel a harcot a hódítókkal. Az elhúzó háború a kínaiaknak kedvezett, akik az ország belsejében kiépített bázisterületen alaposan felkészültek az ellencsapásra. Mao a felszabadító háborút három szakaszra osztotta: az elsőt az ellenség stratégiai támadása és a kínaiak stratégiai védelme jellemzi; a másodikban az ellenség stratégiai védelemre rendezkedik be, míg a kínaiak felkészülnek az ellentámadásra; a harmadik a kínaiak stratégiai ellentámadásának és az ellenség stratégiai visszavonulásának időszaka lesz. A partizánerek mindhárom szakaszban szerepelnek, az elsőben és a harmadikban a reguláris csapatok kiegészítőként harcolnak, de harcaik jelentősége a másodikban a legfontosabb, amikor is az ellenfél mögöttes területein tevékenykedve folyamatosan felőrlik a japánok erejét.²⁸ A harcok során a partizánerek fejlődésen mennek keresztül, hiszen küzdelmeik egyre inkább „a reguláris csapatok hadműveleteinek jellegét öltik”.²⁹ Az irreguláris küzdelem számos előnnyel járt a japánok elleni háborúban: összeszűkítette az ellenség által megszállt területeket, és ezzel párhuzamosan kiszélesítette a saját reguláris hadsereg bázisterületét; tehermentesítette a reguláris küzdelmet folytató csapatokat; személyi utánpótlást biztosított a hadsereg számára; segítette a lakosságot az ellenség megszállta területeken, s ezzel párhuzamosan a kínai kommunista párt befolyását is növelte; bomlasztotta a japánok morálját, és ezzel együtt emelte a kínaiakét.³⁰ A partizánok küzdelmét a reguláris erők mellett a lakosság is segítette, sőt az ő támogatásuk nélkül ellehetetlenült az irreguláris küzdelem az ellenfél mögöttes területein, ezért különösen fontos a lakosság jóindulatának és támogatásának megszerzése illetve megtartása. Mao külön – ezt felismerve – „etikai kódexet” fogalmazott meg harcosai számára három szabályban és nyolc megjegyzésben.³¹

A második világháború jugoszláv partizánjainak vezére, Tito marsall a következőket írta a partizánháborúról:

[...] a partizánosztagoknak állandóan sakkban kell tartaniuk az ellenséget, a hátszországban módszeresen gyengíteni kell erejét, és kisebb-nagyobb vereséget kell rájuk mérni, hogy ily módon lehetővé tegyék a forradalmi hadsereg erőinek a fő fronton való minél gyorsabb és könnyebb győzelmét. A partizánosztagok fontos feladata, hogy az ellensé-

²⁷ MAO CE-TUNG: *A kínai forradalmi háború stratégiai kérdései* = MAO CE-TUNG *Válogatott művei* [a továbbiakban: MVM], I., Szikra, Budapest, 1952, 425; Uő.: *A japán területablók elleni partizánháború stratégiájának kérdései* = MVM II, 1953, 139.

²⁸ MAO CE-TUNG: *Az elhúzó háborúról* = MVM II, 254.

²⁹ Uő., 322.

³⁰ Lásd MAO CE-TUNG: *A háború és a stratégia kérdései* = MVM II, 426–427.

³¹ „Szabályok: 1. Csak parancsra cselekedj! 2. Ne lopj a néptől! 3. Ne légy igazságtalan! Megjegyzések: 1. Tedd vissza az ajtót, amikor elhagyod a házat! 2. Tekerd fel az ágyneműt, amiben aludtál! 3. Legyél udvarias! 4. Legyél becsületes ügyeidben! 5. Add vissza, amit kölcsönvettél! 6. Pótold, amit eltörtél! 7. Ne fűrdődj nők jelenlétében! 8. Felhatalmazás nélkül ne kutasd át a letartóztatottak tárcáját!” Közli James D. KIRAS: *Terrorizmus és irreguláris hadviselés = A stratégia a modern korban. Bevezetés a stratégiai tanulmányokba*, szerk. John Baylis – James Wirtz – Eliot A. Cohen, ford. Meszerics Tamás, Zrínyi, Budapest, 2005, 277.

ges stratégiai létesítmények pusztításával egyidejűleg kapcsolatot teremtsenek az ellenség hátszágával (az ottani dolgozó tömegekkel), hogy intenzív propagandatevékenységet fejtsenek ki, és hogy ezzel a tömeggel együtt menjenek harcba, vagyis mérjenek csapásokat az ellenségnek a hátszágban összpontosított egységeire. A partizánosztagnak továbbá arra kell törekedniük, hogy fenntartsák a kapcsolatot a forradalmi hadsereg fő erőivel is, illetve összehangolják velük az akciókat (a harcot). Sok esetben a partizánosztagok egéztítik ki a forradalmi hadsereget, és egybeolvadnak vele.³²

A Jugoszlávia területén kibontakozó irreguláris küzdelem azonban eltörpült a szovjet partizánok harcai mögött, mind a résztvevők létszámát, mind pedig a hadszíntér nagyságát tekintve. Sztálin is külön kiemelte, hogy a megszállók elleni harcban kulcsszerep hárult a partizánokra. Ezért az ellenség által megszállt területeken lovas és gyalogos partizánegységek szervezését rendeli el, amelyek feladata, hogy „elviselhetetlen viszonyokat kell teremteni az ellenség és székértolói számára, lépten-nyomon üldözni és irtani kell őket, meg kell akadályozni minden intézkedésüket”.³³ A világháborúban ugyan nagy szerepük volt az irreguláris csapatoknak és küzdelmeiknek, de bebizonyosodott, hogy a katonai győzelemnek elengedhetetlen feltétele a reguláris háború, és az arra felkészített reguláris csapatok. Ezen a ponton találkozunk a gerilla elméletének minden szakírója, amennyiben a győzelem feltétele egy sajátos társadalmi és hadügyi folyamat; a kezdetben szétszórtan tevékenykedő partizánkötelékeket idővel reguláris fegyveres erőkké kell szervezni. Ez a tapasztalat hatja át a hidegháború irreguláris harcaival foglalkozó katonai teoretikusok munkáit is.

Régi gerillaelmélet egy új világban

A II. világháborút követő időszakban éli virágkorát az irreguláris hadviselés. A hidegháború évtizedeiben a két szuperhatalom egy globális háborúban nem mérkőzhetett meg egymással, mert az nem csupán kettejük, hanem az egész emberi civilizáció végét jelentette volna.³⁴ Küzdelmük így a helyi háborúkban mutatkozott meg, ahol vagy közvetetten (segítő nagyhatalomként), vagy közvetlenül, résztvevőként harcoltak a másik szuperhatalom vagy annak szövetségese ellen. De a helyi háborúk között akadtak olyanok is, amelyekben a gyarmattartó európai hatalmak kényszerültek kimerítő harcokra a függetlenségükért fegyverrel is küzdeni hajlandó, elnyomott népek ellen, és voltak olyan konfliktusok is, amikor a baloldali forradalmárok ideológiájuk terjesztését fegyveres erővel kívánták megvalósítani. Mindegyik fegyveres konfliktusban benne rejlett minden háborús konfliktus sajátossága, az erőszakos akaratérvényesítés a politika által kijelölt célok eléréséért. Ezek-

³² Joszip Broz TITO: *A fegyveres felkelés stratégiája és taktikája* = Uő. *Összegyűjtött művei*, VI., Fórum, Újvidék, 1980, 205.

³³ Joszif Visszarionovics SZTÁLIN: *A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújáról*, Szikra, Budapest, 1949, 11.

³⁴ „Clausewitz háború-fogalmára utalva – erőszak alkalmazása a politikai akaratérvényesítés céljából – [...] elmondható: katonai szempontból nem azért értelmetlen az ilyen háború, mert – miként mondani szokták – mindenki elpusztul, hanem azért, mert ha mindenki elpusztul, nem létezik a politikai akaratát érvényesítő fél, mint ahogyan nem létezik az fél sem, akivel szemben politikai akaratunkat érvényesíthetnénk.” NAGY Miklós Mihály: *A katonai erőszak elmélete és a XX. század*, Múltunk 2004/4.. 168.

nek a küzdelmeknek közös sajátjuk az volt, hogy az egymással küzdő felek össze nem vehető erőt képviseltek, az erősebb reguláris fegyveres erőket és eljárásokat alkalmazott, míg a gyengébbik – főleg a harcok első szakaszaiban – irreguláris harcmodorral küzdött. A hidegháborús időszak irreguláris jelleget mutató lokális konfliktusai hatottak a helyi háborúk és a gerilla elméletére.

Vietnám közel három évtizeden keresztül küzdött függetlenségéért, illetve területei egységéért; először a franciák, majd az amerikaiak ellen. Az ellenük való küzdelmet a vietnámi kommunisták irányították, Ho Si Minh vezetésével a Szovjetunió és Kína nagyhatalmi támogatása mellett. A vietnámi konfliktus hadtudományi elemzését – és egyben a katonai győzelem propagálását – Vo Nguyen Giap tábornok, a vietnámi fegyveres erők parancsnoka végezte el, aki szerint ez a nemzeti felszabadító háború éppen jellegéből fakadóan – a marxista elmélet szerint³⁵ – igazságos volt, a szembenálló feleket tekintve aszimmetrikus vonásokat hordozott.

Giap hadelméleti munkáiban³⁶ sok elemét átvette Mao hadelméletének: a párt politikai vezetésének alárendelt fegyveres erőknek elhúzódó háborúban kell győzedelmeskedniük, hiszen az elhúzódó háborúban nem csupán az ellenség erejének fizikai csökkenésével lehet számolni, de annak kifáradásával is – az ellenfél fegyveres erői ugyanis gyors lefolyású, magas intenzitású háborúra készültek. A Giap vezetése alatt kialakított vietnámi fegyveres erőket három nagy kategóriára lehetett osztani: népi milíciák (gerillaegységek), körzeti vagy regionális csapatok és reguláris csapatok. A vietnámi tábornok a gerillaerőket tekintette a forradalmi fegyveres erők magjának: ezek a csapatok indítják meg a fegyveres küzdelmet, amelyből kialakul a csapatok másik két kategóriája. A tábornok szerint ezek kombinált alkalmazásával kell megvívni a háborút, ám egyedül a reguláris csapatok tudják az ellenség döntő vereségét elérni. Ezt azzal is alátámasztja, hogy a háború megnyerésének egyik alapvető feltételeként a gerilla-hadviselés mellett kifejlődő és alkalmazandó manőverező hadviselés alkalmazását hangsúlyozza, ami a reguláris csapatok kialakítását feltételezi. A gerilla-hadviselés természetesen megmarad a küzdelem egyik formájaként, de a háború végső szakaszában szerepe kiegészítő jelleget ölt. Ez tehát az indirekt hadviselés mellett kialakuló és fokozatosan hangsúlyosabbá váló direkt hadviselés kialakulását mutatja az irreguláris hadviselés végső fázisában. Vagyis az addig főleg a gerilla-hadikultúra elemeivel élő fél áttér a mozgáscentrikus fajta módszereinek alkalmazására.

Ezek a tapasztalatok tükröződnek Közép- és Dél-Amerika irreguláris küzdelmeiben is. Kuba, Bolívia, Brazília gerillaharcai igen hasonló formajegyeket mutatnak az ázsiai vagy az általunk nem tárgyalt afrikai³⁷ aszimmetrikus jellegű konfliktusokkal összevetve.

³⁵ Lásd *Munkásmozgalom-történeti lexikon*, 192 és *Filozófiai kislexikon*, 135.

³⁶ Vo Nguyen GIAP: *Stratégia és taktika a felszabadító háborúban*, Kossuth – Zrínyi Katonai, h. n., 1971; Uő.: *People's War People's Army* = Uő.: *People's War People's Army*, Foreign Languages Publishing House, Hanoi, 1974, 41–74; Uő.: *The Great Experiences Gained by Our Party in Leading the Armed Struggle and Building Revolutionary Armed Forces* = Uő.: *People's War People's Army*, 75–169.

³⁷ Az Afrikában lezajlott gerillaháborúk alapos összefoglalását lásd Basil DAVIDSON: *Gerillaháborúk Afrikában*, Kossuth, Budapest, 1984. A térség gerillavezetői közül szinte alig volt valaki, aki elvégezte volna irreguláris harcaik hadtudományi elemzését – azt is inkább csak a politikai nézeteik ismertetését színesítve tették (Amílcar Cabral, Jaime Morali). Hangsúlyozták a gerilla-küzdelmek elhúzódó jellegét, ami nem csupán a

A világ talán leghíresebb gerillája, Ernesto Che Guevara nemcsak kérlelhetetlen harcosként vonult be a hadtörténetbe, de katonai teoretikusként is figyelemre méltót alkotott. Személyes tapasztatainak összefoglalása, *A gerillaharcos kézikönyve* (*Guerilla Warfare*, 1961) szinte minden irreguláris harcos, de főleg vezető alapvető olvasmányává vált.³⁸ Itt Lenin gondolatai ismétlődnek meg, mert Che Guevara harcostársa, Harry „Pombo” Villegas ugyanazt az erőszakos, határozott belpolitikai erőszakot fogalmazza meg:

Ne menj bele olyan harcba, amelyet nem nyerhetsz meg. Mozogj állandóan, csapj le, és fuss. Az ellenség legyen a fő fegyverszállítód. Rejtsd el megmozdulásaidat. Élj a katonai akcióknál a meglepetés erejével. Ha friss erőhöz jutsz, alakíts új hadoszlopot. Általában véve, haladj három fázisban: stratégiai védekezés, egyensúly az ellenséges akció lehetősége és a gerillaakció között, végül az ellenség teljes megsemmisítése.³⁹

A konkrét gyakorlati tanácsok mellett szinte mindenben a korábbi szerzők alapvetéseit hangsúlyozza. Eltérés a fegyveres harc elindítása körülményeinek megfogalmazásakor látható: Che Guevara szerint nagyhatalmi támogatás nélkül is elindítható gerillaharc, mert a *foco*, a forradalmi tűzfészek, a gerillák magja egyedül, minden külső segítség nélkül is képes a sikeres küzdelem feltételeit kialakítani.⁴⁰ A gerillaharc ideális földrajzi közegének a vidéket jelölte meg, mint a korábban emlegetett teoretikusok is. Kiemelte, hogy a háború döntő szakaszában a fegyveres küzdelemnek át kell tevődnie a városokba, bármennyire is kedvezőtlen terep az egyes gerillaharcosnak. Hiszen a posztindusztriális társadalmak esetében az ott koncentrálódott népesség a legsebezhetőbb, és az itt található nincstelen tömegek a leginkább befolyásolhatóak.

Ezt a gondolatát ültette át a gyakorlatba a brazil Carlos Marighella, aki a braziliai nagyvárosokban az 1960-as években kibontakozó gerillaküzdelmek vezetője és teoretikusa volt. Tapasztalatait *A városi gerilla kis kézikönyvében*⁴¹ foglalta össze; alapvető gondolata, hogy a gerillaküzdelemnek kora (és korunk) modern „dzsungleiben”, a nagyvárosokban kell kibontakoznia. A városi gerilla szintén a politikai hatalom megszerzéséért harcol, de más, a város adta körülmények között és az emiatt átalakuló gerillamódszerek alkalmazásával. A nagyvárosok mint az állam idegközpontjai tökéletesen alkalmasak arra, hogy az itt végrehajtott támadásokkal megbénítsák az ország életét. A katonai és rendőri központok, létesítmények elleni robbantások, az országban jelen levő idegen érdekeltségek elleni szabotázsakciók, utcai összecsapások, a katonai, rendőri, politikai vezetők elleni támadások, a

körülmények teremtette jellemzője, hanem tudatosan választott formája a gyarmatosítók elleni küzdelemnek – ezzel is a háború kifárasztó jellegére utaltak.

³⁸ Ernesto CHE GUEVARA: *A gerillaharcos kézikönyve*, ford. Gálvölgyi Judit, Ulpius-ház, Budapest, 2007.

³⁹ Harry „Pombo” VILLEGAS: *Előszó* = CHE GUEVARA: *A gerillaharcos kézikönyve*, 15.

⁴⁰ Ezt a gondolatot erősíti meg, sőt fejleszti tovább Debray, amikor arra utal, hogy a gerillaszervezetből kell kialakulnia a forradalmat levezénylő párt magjának is, amely elindítja és lefolytatja a fegyveres küzdelmet. Lásd Régis DEBRAY: *Forradalom a forradalomban? Fegyveres harc és politikai harc Latin-Amerikában*, Kossuth, Budapest, 1967, 3–4.

⁴¹ Carlos MARIGHELLA: *Mini-Manual of the Urban Guerilla*, marxists.org/archive/marighella-carlos/1969/06/minimanual-urban-guerilla/index.com.

kommunikációs és szállítási rendszerek állandó veszélyeztetése (adott esetben blokkolása) fontos eszközei a városi gerilláknak. Az így elért eredmények azonban egy ezeknél is lényegesebb eseményt vezethetnek fel, a vidéki gerillamozgalom kibontakozását. A városokban végrehajtott akciók ugyanis – Marighella véleménye szerint – elvonják a hatalom csapatait vidékről, így ott zavartalanul szerveződhet és indulhat meg a gerillák küzdelme. A vidéki gerillák színrelépése és harcai pedig elvezetnek egy reguláris forradalmi hadsereg kialakulásához, aminek szerepét a harc győztes megvívásában a korábbi szerzőkhöz hasonlóan, Marighella is döntő jelentőségűnek látta.

A város mint a küzdelmek fő színtere visszavezet bennünket a 19. század felkeléseinek városi harcaihoz.⁴² A technika és a közlekedés fejlődésével egyre kevesebb olyan elérhetetlen vidék található a világban, ahol egy gyengébb fél hatékony aszimmetrikus háborút tud folytatni. A városok viszont növekvő kiterjedésükkel és bonyolultabb struktúrájukkal ideális tereppé válnak az irreguláris harcokhoz. Egyre jellemzőbbek a városokban vívott harcok: az itt zajló összecsapások pusztító hatásai többszörösére erősödhetnek fel a harc közege és helye miatt, hiszen az esetek többségében a polgári lakosság is szenvedő alanya a harcoknak. Korunk konfliktusai közül az iraki főváros, Bagdad utcáin vívott harcok hasonlóságot mutatnak a hatvanas évek brazil nagyvárosaiban zajlott összecsapásokkal.

Napjaink fegyveres konfliktusaiban a háborúk közül jellegüket tekintve markánsan kidomborodnak azok, amelyek az aszimmetrikus hadviselés jellemzőit mutatják. Irak vagy Afganisztán példája azt mutatja, hogy bár egy háború első szakaszát könnyedén meg tudja nyerni a fejlettebb technikával és jobb vezetéssel rendelkező erő, a háború későbbi szakaszában, ahol a reguláris csapatokat és összecsapásokat felváltják az ellenfél részéről az irreguláris harcmodort alkalmazó erők, már nem ilyen egyszerű a helyzet. Akkor sem, ha szinte azonnal kikiáltják az ellenállókat terroristáknak, ezzel együtt köztörvényes bűnözőknek.

Ha eltekintünk a terrorizmus szó negatív tartalmától (valamint nem keverjük össze a terrorral), az ezzel párosuló ellenszenvtől, és a terrorizmust objektívan, hadtudományi szempontból vizsgáljuk, megállapítható hogy a terrorizmus a hadviselés egyik, indirekt módszereket és irreguláris eszközöket alkalmazó formája.⁴³ A terror katonái erőszakot alkalmaznak, politikai célokat kívánnak megvalósítani a félelemkeltés szándékával – a Clausewitz-féle definíciót használva ez már háború. Az Irakban vagy Afganisztánban tapasztalható erőszak formáiban sokszor visszaköszönnek az irreguláris hadviselés teoretikusainak elméleti következtetései. A politikusok vagy katonai, rendőri parancsnokok elleni támadások – amit már Morus is leírt – a vezető réteg megfélemlítését, illetve fizikai megsemmisítését célozzák; a különféle kormányzati vagy igazgatási intézményeket célba vevő robbantások az állami irányítást kívánják ellehetetleníteni; az ipari létesítmények rombolása a gazdaságot sodorja egyre nehezebb helyzetbe; a sokszor láthatatlan harcosoknak az ellenséges katonák elleni folyamatos támadásai – ahogyan Tito, Mao és tanulmá-

⁴² A barikádharok azonossága mellett a legnagyobb hasonlóság az azokat megelőző illegális szervezkedés.

⁴³ A témáról lásd bővebben NAGY Miklós Mihály: *A terrorizmus hadelmélete*, Kapu 2004/6–7., 16–20; KIRAS: *I. m.*; Ariel MERARI: *A terrorizmus mint a lázadás stratégiája*, ford. Berényi Gábor = *A terrorizmus anatómiája*, szerk. Tóth Péter, Zrínyi, Budapest, 2006, 73–114.

nyunkban említett más szakírók is megfogalmazták – azok morálját és harci kedvét rombolják; a lassanként elhúzódó háború egyre nagyobb terhet ró az ellenfél hátszágára, ahol a lakosság növekvő ellenszenvé és ellenállása mutatkozik meg a háború irányában. Az ellenfél kifárasztása stratégiai céljá vált. A harcok közben az ellenállók egyre nagyobb erőfeszítéseket tesznek annak érdekében, hogy megnyerjék saját országuk közvéleményét, politikai céljaik igazságosságát hangsúlyozva próbálják legitimé tenni mozgalmukat. Itt ugyanazt látjuk, amit Leninnél: a fegyveres erőszak belpolitikai eszközzé válik. A küzdelmek kitermelik az ellenállók körében azokat a politikai és katonai vezetőket, akik a harcok elhúzódásával szinte hősöké magasztosulnak követők és szimpatizánsaik körében. A példák sorát hosszan lehetne folytatni, de mindegyik kiemelt formai jellemző, vagy másként fogalmazva háborús tünet kiolvasható a citált teoretikusok műveiből. Napjaink Közel-Keletén és az arab világban ennek lehetünk tanúi.

Ha a fentieket jelenünk viszonyaira alkalmazzuk, akkor az alábbi következtetésekre jutunk.

1. A gerilla-hadviselés általunk leírt jelenségei leginkább napjaink iraki hadszínterén dominálnak, s ott a legfőbb tünet, hogy a hadviselés gerilla formája szorosan összefonódik a terrorral és a terrorizmussal, ami hadelméleti szempontból azt jelenti, hogy a kifárasztó hadviselés eszközrendszere hangsúlyos.

2. Az iraki hadszínterén a jelenlegi konfliktus látszólag vallási és civilizációs törésvonalak mentén húzódik, ám valójában ezek mögött konkrét politikai célok rejlenek, mert különben nem értelmezhető a nagyfokú erőszak. Az ideológiai, vallási küzdelem elméleti csapdája, hogy az eljárás módszereit a baloldali – egyébként ateista – gondolkodók (Lenin, Mao, Che Guevara stb.) módszerrendszeréből veszik át.

3. Irakban ma a terrorizmusnak nevezett gerillamozgalom még a reguláris erők megszervezése előtti fázisban van. Ez pedig jelenti, hogy a következő lépcsőfok a reguláris erők létrehozása lehet, ami hosszú folyamat, ezért elhúzódó fegyveres konfliktussal számolhatunk.

4. Az irreguláris hadviselés tehát nem jelent egyet a szabályok, jellemvonások nélküli fegyveres küzdelemmel. Jelentkező tünetei, megjelenési formái arra utalnak, hogy bár ezek jellegükből fakadóan olyan pontosan nem körülhatárolhatóak vagy meghatározhatóak, mint a reguláris harc, de léteznek. Irakban is ez történik, a látszólag céltalan napi erőszak mögött koordináló centrumot feltételezhetünk, és tudatos, átgondolt erőszak-alkalmazást. Vagyis a nem szabályszerű hadviselés nem jelent szabálynélküliséget, de éppen ez az, ami megnehezíti az ellene való harcot. Az eltérő jellegű harcra csak hasonló módon lehet hatékonyan választ adni – vagyis ahogyan Napóleon megfogalmazta: „partizán módjára kell cselekedni mindenütt, ahol partizánok vannak”.⁴⁴

⁴⁴ „Il faut opérer en partisan partout où il y a des partisans.” Idézi SCHMITT: *A partizán elmélete*, 111.

Bethlen Kata hévízi udvarházának rajza